antama teadmisi, mis „igale haritud inimesele tarvilikud". Opilased võisid olla igast seisusest. Vastuvõtmise tingimuseks oli, et nad oleksid kreiskooli lõpetanud või muul teel omandanud vastavad teadmised. Gümnaasiumi õppetegevus arenes üldiselt üsna edukalt, vähemalt olid kooli ametlikud revideerijad, eriti õpekonna kuraator, temaga juba alguses väga rahul. — Gümnaasiumiga ühel aastal avati Tartus ka kreiskool. See oli kolmeklassiline ja määratud gümnaasiumi eelkooliks. Juba alguses oli selle õpilaste arv üsna suur (1805. a. — 122 õpilast), püsis ka hilisemail aastail ligikaudu samal kõrgusel (näiteks 1815. a. — 144 õpil.). Kuigi kreiskooli üheks otsemaks ülesandeks oli õpilasi ette valmistada gümnaasiumile, astus suurem osa koolilõpetajaist ometi otse tegelikku ellu. Nii näiteks astus 1807. a. 33 õpilasest Tartu gümnaasiumi 6, väeteenistusse 4, kaubandusealale 5, põllutöösse 7, käsitöö-alale 7; 1815. a. astus kreiskoolist 58 lahkuja hulgast gümnaasiumi 11, teised kõik läksid praktilistele aladele. — 1804. a. tõi väikese muudatuse linna tütarlastekooligi ellu: hakati suuremat rõhku panema käsitöö peale. Üldiselt aga jäi kooli tegevus endistesse piiridesse. Kavatsus koolile teist õpetajat juurde võtta teostus alles 1815. a. Ühtlasi tõusis ka õpilaste arv sama aasta kevadeks 50-ni.

Ka algkooli alal tõi XIX aastasaja algus Tartusse teatava elustuse. 1805. a. algavad siin oma tegevust kaks uut algkooli, üks II linnajaos, teine III-das. Kumbki koolidest töötab ühe õpetajaga. Esimeses neist õppis 1807. a. 60 poeg- ning tütarlast, teises 59; mõlemad kokku annavad sama aasta kevadel kreiskoolile 11 uut õpilast. 1815. a. on samus kooles õpilasi: 94 poeg- ja 15 tütarlast; kreiskooli astub lõpetajaist 22 poissi. — Avalikkude saksakeelsete rahvakoolide kõrval teotseb rida erakoole, kus algõpetust antakse samuti saksa keeles. 1810. a. on neid 4, ühtekokku 96 õpilasega. 1815. a. aga on erakoole juba 6, kus õppimas 59 poeg- ja 102 tütarlast. Hiljemini tõusevad need arvud veelgi ja mõned neist arenevad era-keskkoolideks, eriti tütarlastele.

Üldiselt avaldub Tartu koolielus aastasaja kahel esimesel kümnel üsna hoogsat tõusu. Juba 1815. a. on Tartus kooliõpilaste üldarv — siia hulka arvatud 99 gümnaasiumi- ja 144 kreiskooli-kasvandikku — 396 poeg- ja 167 tütarlast. Selle tõusu põhjustas rohkel määral uus koolikorraldus ja ülikooli mõju. Ülikooli asutamisega moodustati Läänemeremaadest ja Soomest ühine õpekond, mille valitsus oli Tartus: siin asus õpekonna kuraator, siin töötas ka n. n. koolikomisjon, mis koostus ülikooli professoritest ja mille ülesandeks oli kogu õpekonna pedagoogilise elu juhtimine. Tema tegevus, mis kestis 1837. aastani, oli rohkesti tagajärjekas ka kodulinna kooliolude arendamisel.

Tartu koolielu jäi neile aluseile, millele ta 1804. a. oli rajatud, kuni 1820. aastani. Siis tõi õpekonna uus koolikorraldus siia rea olulisi muudatusi. Uue korralduse põhimäärusis võeti lähtekohaks, et „iga liiki koolide tegevuspiirid ja eesmärgi määravad juba iseenesest need mitmesugused klassid, millesse jaguneb inimlik ühiskond" (§ 2). Et siin näis esinevat kolm kujunenud klassi: esimene, mille liikmed muretsevad endale igapäevast leiba raske kehalise tööga, teine, millesse kuulujad teotsevad käsitöö ja tööonduse alal, kolmas, mille liikmed pühendavad end teadustele, et astuda riigi või seltskonna teenistusse, siis peeti tarvilikuks vastavalt neile ühiskonna-kihtidele asutada igaühele oma eritüüpi kool, ja nimelt algkool, kreiskool ja gümnaasium (§ 4). Uus koolikorraldus lahutas sinnamaani ühenduses olnud koolid — kreiskooli ja gümnaasiumi, ja tegi neist teineteisest olenemata õppeasutised. Gümnaasiumi kohta oli selle tagajärjeks klasside arvu ja samuti

Tartu, lk. 133